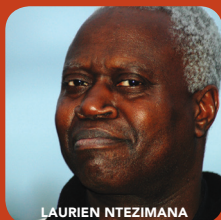

KEUZEMENU WORKSHOPS

LAURIEN NTEZIMANA

MARIE-LOUISE SIBAZURI

JEAN BOFANE

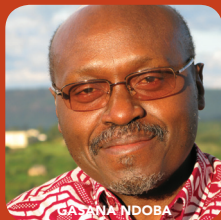
MARIE CORÉTTI MUKAKOZORÉ

ANTOINE KABURAHE

PÉTRONILLE VAWEKE

GASTON NDOBU

PIE NTA KARUTIMAN

THONG HOEUNG ONG

JASMINA MUSABEGOVIC

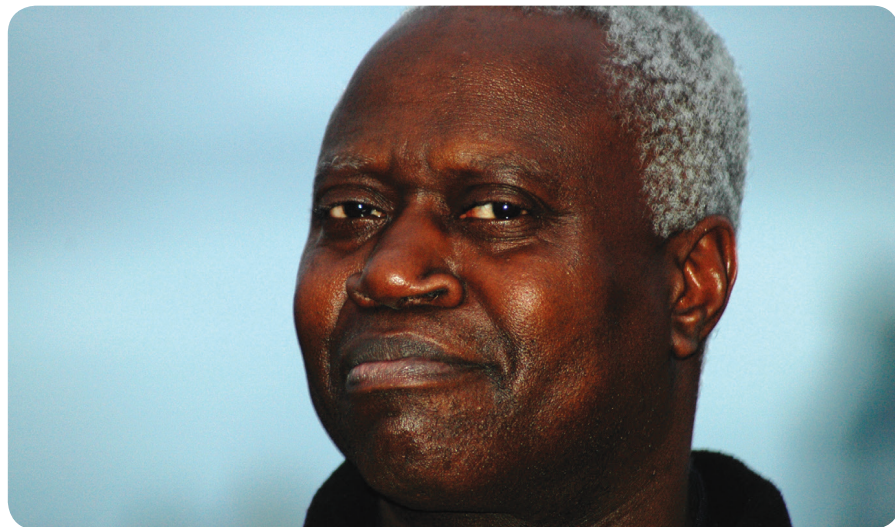

PIERRE VINCKE

LAURIEN NTEZIMANA

«Leven waar je bent»¹

De Rwandese theoloog en socioloog Laurien Ntezimana redde tijdens de genocide heel wat mensenlevens. Dankzij deze houding wist hij uiteindelijk ook zichzelf te redden.

Wat hij vertelt, klinkt hard, maar de kracht, van waaruit hij vertelt, geeft moed. Zijn woorden gaan diep en zijn engagement is echt. In een chaos die het verstand te boven gaat, is hij erin geslaagd om hoopvolle uitwegen uit de crisis te ontdekken – niet alleen voor hem, maar ook voor de Rwandezen, voor de luisteraars en voor ieder van ons.

Wij ontmoetten hem in zijn tuin in Quevaucamps, een dorp in Henegouwen, waar hij tegenwoordig met zijn gezin woont. Met een rechte rug, stevige schouders, de palmen van zijn handen op zijn bovenbenen en zijn voeten stevig op de grond, vertelt Laurien zijn verhaal. Het roept vragen op, ontroert, brengt de luisteraars in de war en geeft ons een duidelijker beeld van het begrip chaos en de constructieve houding die daaruit kan voortvloeien.

Hij helpt ons om onszelf beter te begrijpen en zet de deur open om goed na te denken over onze eigen gevoelens en gedrag in een wereld waarin we soms verloren lijken te lopen.

¹ Laurien NTEZIMANA, «Leven waar je bent», levensverhaal uit de eerste radioreeks: «Als het ginder is, is het hier», geproduceerd door RCN Justice & Démocratie en gerealiseerd door Pascaline Adamantidis.

Crisissituatie:

De genocide in Rwanda

Trefwoorden:

Humanisme, spiritualiteit, verzet, verzoening, herinnering

Doelgroep:

Vanaf 17 jaar

Verdiepingsvragen voor de workshop:

- Laurien zegt: *«Als je impagarike (de plaats, het verticale maar het betekent ook geluk in Kinyarwanda) bent: het hoofd naar de hemel gericht, als je impagarike loopt: je blik gericht naar je naasten en je voeten goed recht op de grond, dan heb je impagarike»*. Wat houdt die specifieke 'verticale' levenswijze in volgens Laurien? Wat kan ons dit concreet bijbrengen?
- Laurien zegt dat de belangrijkste wapens van de mens zijn blik en het woord zijn. Wat bedoelt hij hiermee? Hoe kan het woord zowel gebruikt worden om oorlog te voeren als om vrede te stichten? Geef enkele concrete voorbeelden.
- Laurien zegt dat het belangrijk is om een mens aan te spreken, van mens tot mens, op een toon van gelijkwaardigheid en respect. Als je mensen aanspreekt in hun menselijkheid, dan kan je beginnen te praten. Wat bedoelt hij hiermee? Gaan jullie daarmee akkoord? Waarom wel/ niet? Hoe kan deze houding helpen in crisissituaties?
- Laurien zegt dat de mensheid vandaag door het winstbejag van het kapitalisme verbrokkelt en dat de mens opgeslokt wordt door de tijd. Wat bedoelt hij hiermee? Gaan jullie daarmee akkoord? Waarom wel/ niet? Geef enkele concrete voorbeelden.
- Laurien zegt: *«Mensen moeten kunnen zeggen wat ze hebben meegemaakt, want wat we nu vergeten, zal ons later achtervolgen.»* Wat bedoelt hij hiermee? Gaan jullie daarmee akkoord? Waarom wel/ niet? Geef enkele concrete voorbeelden.

MARIE-LOUISE SIBAZURI

«Leven is vertellen»¹

De Burundese toneelschrijfster Marie-Louise Sibazuri schrijft, speelt, vertelt en danst. Ze zet de oorlog in scène om hem beter te begrijpen, speelt crisissituaties na om een oplossing te vinden. Haar werk werd en wordt verspreid in de vorm van radiofeuilletons voor ontheemde of gevluchte Burundezen in Tanzania, toneelstukken die in de jaren '90 in volle burgeroorlog in Bujumbura werden opgevoerd, verhaaltjes voor kinderen...

Aan de oever van het meer van Louvain-la-Neuve namen we het verhaal op van deze ongelooflijke vrouw. Zij draagt niet alleen de geschiedenis van Burundi in zich, maar verwoordt ook een verlangen om daar een actieve rol in te spelen. Deze getuigenis straalt in de eerste plaats een kracht en een zachtheid uit. Dit is het verhaal van een vrouw, doorspekt met verschrikkelijke gebeurtenissen, die niemand onbewogen laten. Dit zijn woorden die recht uit de onderbuik komen.

Door de energie te delen die ze in haar verschillende projecten stopt, bezorgt ze ook ons de nodige energie. De sereniteit die uit dit portret spreekt, is paradoxaal provocerend. Wat kunnen wij doen wanneer we met onze eigen demonen worden geconfronteerd? Vertrekkend uit de Burundese crisis van 1993 bezorgt ze ons hier onrechtstreeks de sleutels om na te denken over de rol van kunst bij het oplossen van conflicten.

¹ Marie-Louise SIBAZURI, «Leven is vertellen», levensverhaal uit de eerste radioreeks «Als het ginder is, is het hier», geproduceerd door RCN Justice & Démocratie en gerealiseerd door Pascaline Adamantidis.

Crisissituatie:

Het massageweld in Burundi

Trefwoorden:

Expressie en kunst, het woord, het samenleven, rechtvaardig handelen, cyclisch geweld

Doelgroep:

Vanaf 14 jaar

Verdiepingsvragen voor de workshop:

- Marie-Louise zegt dat kinderen van slachtoffers vaak beulen worden. Wat bedoelt ze daarmee? Gaan jullie daarmee akkoord? Waarom wel/ niet? Hoe zou de cyclus van geweld doorbroken kunnen worden?
- Marie-Louise zegt: «*Gerechtigheid begint bij het woord*». Wat bedoelt ze daarmee? Gaan jullie daarmee akkoord? Waarom wel/ niet? Kunnen jullie iets vertellen over een onrechtvaardige situatie die jullie hebben meegemaakt? Hoe kon deze worden aangepakt?
- Marie-Louise zegt: «*Een juiste daad is een daad van menselijkheid*». Wat bedoelt ze daarmee? Gaan jullie daarmee akkoord? Waarom wel/ niet? Hoe kan je zo rechtvaardig mogelijk zijn in het dagelijkse leven?
- Marie-Louise citeert: «*De beste weg om van de ene naar de andere mens te gaan, is de kunst*». Wat bedoelt ze daarmee? Welke rol kan kunst in een maatschappij spelen? En in de aanpak van conflictsituaties? Geef enkele concrete voorbeelden.
- Marie-Louise zegt dat woorden genezend kunnen werken. Wat bedoelt ze daarmee? Gaan jullie daarmee akkoord? Waarom wel/ niet? Hoe kan je met het woord zowel oorlog voeren als vrede stichten? Geef enkele concrete voorbeelden.
- Wat bedoelt Marie-Louise met «*de acteur van je leven*» zijn? Gaan jullie daarmee akkoord? Waarom wel/ niet? Hoe kan zoiets concreet vorm krijgen in jullie leven?
- Marie-Louise zegt dat de mensheid momenteel heel wat dokters aan haar ziekbed kan gebruiken. Wat bedoelt ze daarmee? Gaan jullie daarmee akkoord? Waarom wel/ niet? Geef enkele concrete voorbeelden.

JEAN BOFANE

«Leven is schrijven»¹

Jean Bofane is een Congolese schrijver. Of dat is hij toch al tien jaar. Zijn leven vertoont immers veel gelijkenissen met de geschiedenis van zijn land: een evolutie van het ene uiterste naar het andere, met toppen en dalen, aangrijpend en beladen. De geschiedenis van Congo heeft hem meermaals gedwongen om zijn land te verlaten, maar hij is telkens teruggekeerd...

Als verdediger van de universele waarden vrede en dialoog woont Jean voortaan in Brussel. Hij verzorgt er regelmatig workshops expressie en schrijven in scholen en op andere plekken waar mensen op een constructieve manier willen nadenken.

Jean is een grote en knappe man. Hij heeft een zware stem, die perfect bij zijn verhaal past. We ontmoetten hem vlakbij een meertje in het Zoniënwoud, omringd door kraaien, die tijdens ons gesprek rond de microfoon fladderden.

Hij vertelt ons over zijn leven, dat soms op een ndombolo-dans lijkt en laat ons daarbij op twee benen hinken – tussen een prachtig Congo en een hartverscheurend Congo.

¹ Jean BOFANE, «Leven is schrijven», levensverhaal uit de eerste radioreeks: «Als het ginder is, is het hier», geproduceerd door RCN Justice & Démocratie en gerealiseerd door Pascaline Adamantidis.

Crisissituatie:

Dekolonisatie, moorddadige dictatuur, ballingschap in België

Trefwoorden:

Spoken, schrijven, verbanning, cyclisch geweld, wereldwijde onderlinge afhankelijkheid, burgerschap

Doelgroep:

Vanaf 14 jaar

Verdiepingsvragen voor de workshop:

- Jean zegt dat een mens aan geweld went. Wat bedoelt hij daarmee? Wat kan je doen om te voorkomen dat geweld zich blijft herhalen? Geef enkele voorbeelden.
- Waarom is Jean beginnen te schrijven? Hoe ziet hij zijn werk als schrijver?
- Jean zegt dat je om conflicten hier en ginder te kunnen oplossen, je in de eerste plaats het woord moet nemen. Wat bedoelt hij daarmee? Waarom is het goed om te praten? Geef enkele voorbeelden.
- Jean zegt: *«Je mag over je lot treuren, maar niet te lang»*. Gaan jullie daarmee akkoord? Waarom wel/ niet? Waarom zou je jouw leven in eigen handen nemen en hoe kan je dat doen?
- Jean zegt dat we moeten beseffen dat een probleem dat zich duizenden kilometers verder afspeelt ook ons aangaat, omdat we altijd verbonden zijn met elkaar. Wat bedoelt hij daarmee? Gaan jullie daarmee akkoord? Waarom wel/ niet? Geef enkele voorbeelden.
- Jean zegt: *«Het is niet omdat mijn koopkracht gevrijwaard is, dat ook mijn welzijn beschermd is, dat wat er bij de burens gebeurt mijn zaken niet zijn»*. Wat bedoelt hij daarmee? Gaan jullie daarmee akkoord? Waarom wel/ niet? Geef enkele concrete voorbeelden.

MARIE GORETTI MUKAKALISA

«Leven in vrijheid»¹

Marie Goretti Mukakalisa is een Rwandese econome, die nu in ballingschap leeft. Na de genocide in Rwanda, kwam ze via een chaotisch parcours eerst in België terecht.

Intussen leeft ze in Niort, in het zuidwesten van Frankrijk, in een nieuw samengesteld gezin, dat krioelt van kinderen van alle mogelijke leeftijden en huidskleuren.

Haar portret is de regen. Een regen die komt en gaat en die bizar genoeg aan de maand april 1994 in Rwanda herinnert. Dit is het verhaal van een vrouw die ten tijde van de genocide met een militair getrouwd was. Zij zag zich verplicht te vluchten en tijdens die vlucht heeft zij in auto's en in de tenten van de vluchtelingenkampen in Congo moeten slapen.

Zij was «iemand die op de loop was met een thermos en een baby op de rug en met een kind achter haar aan dat probeerde te schuilen...».

Vol kracht en met zachtheid, vertelt ze haar levensverhaal.

¹ Marie Goretti MUKAKALISA, «Leven in vrijheid», levensverhaal uit de eerste radioreeks: «Als het ginder is, is het hier», geproduceerd door RCN Justice & Démocratie en gerealiseerd door Pascaline Adamantidis.

Crisissituatie:

De genocide in Rwanda, ballingschap

Trefwoorden:

Vrijheid, ballingschap, vluchtelingenkampen

Doelgroep:

Vanaf 14 jaar

Verdiepingsvragen voor de workshop:

- Marie zegt dat ze, toen ze klein was, het nieuws op de radio hoorde over de oorlog in Cambodja en Vietnam en dat ze toen dacht: *«Die mensen daar vechten en moorden elkaar uit. Dat is iets dat bij ons nooit zal gebeuren»*. Hebben jullie ooit al hetzelfde gedacht? Wat denken jullie daar nu over?
- Marie zegt dat je uiteindelijk in die vluchtelingenkampen alleen maar jezelf hebt. Wat bedoelt ze daarmee? Hoe beleeft Marie haar verbanning en hoe wordt ze politiek vluchteling?
- Marie zegt tegen haar zoontje: *«Luister, overal waar we komen, zeg je tegen jezelf: we zijn thuis»*. Wat bedoelt ze daarmee? Gaan jullie daarmee akkoord? Waarom wel/niet? Herkennen jullie dat gevoel? Geef enkele concrete voorbeelden.
- Marie zegt: *«Leven in vrijheid is grandioos, geweldig»*. Wat betekent vrijheid voor Marie? En voor jullie? Hoe kunnen we op basis van onze dromen van vrijheid een meer rechtvaardige maatschappij opbouwen?

ANTOINE KABURAHE

«Leven is overdragen»¹

Antoine Kaburahe is een Burundese journalist. Hij stapte in de voetsporen van zijn vader – de oprichter van de eerste katholieke krant in Burundi. Hij was een jonge journalist tijdens de eerste democratische verkiezingen in Burundi en was toen machtelos getuige van de moord op Melchior Ndadaye in 1993.

Hij schreef, hij maakte radio, hij werkte in een context waar de dood alomtegenwoordig was en waar geweld dagelijks kost was. «Er werd toen zelfs gezegd dat onze levensverwachting 24 uur was, hernieuwbaar», zegt hij. Hij realiseerde zich op een bepaald moment dat zijn vrijheid naar aanleiding van een controversieel artikel niet langer gegarandeerd was. Hij vluchtte daarom naar België. Intussen is hij naar zijn land teruggekeerd, waar hij in Bujumbura zijn eigen gematigde krant uit de grond heeft gestampt.

Antoine is een activist die strijdt voor de persvrijheid. Telkens als hij terugkeert, is hij actief in de diaspora-beweging. Hij is een man met een missie, een hoopvolle journalist die de pijnlijke geschiedenis belichaamt van het door hem gekoesterde Burundi.

De getuigenis is zowel pijnlijk als poëtisch, aangezien in een historisch kader kleine verhalen worden verteld die een duidelijk zicht bieden op de actoren en de belangen van een ander Burundi.

¹ Antoine KABURAHE, «Leven is overdragen», levensverhaal uit de eerste radioreeks: «Als het ginder is, is het hier», geproduceerd door RCN Justice & Démocratie en gerealiseerd door Pascaline Adamantidis.

Crisissituatie:

Massageweld in Burundi, ballingschap

Trefwoorden:

Media, haat ten opzichte van «de ander», straffeloosheid, rouw, verbanning, cyclisch geweld

Doelgroep:

Vanaf 16 jaar

Verdiepingsvragen voor de workshop:

■ Antoine zegt: *«Leek het niet alsof er pijnlijke lagen opeengestapeld werden, met de tijd, met de jaren, lagen van haat, van wrok?»* Wat betekent dat volgens jullie? Geef enkele concrete voorbeelden van de manier waarop cyclisch geweld kan worden doorbroken.

■ Antoine citeert een psychiater die hij ooit interviewde over de tragedie van 1972: *«De mensen hebben de kans nog niet gekregen om te rouwen en de doden zijn niet dood. Ze zitten in een permanente fase van rouw en dat kan problemen geven»*. Wat bedoelt hij daarmee? Wat zijn de gevolgen daarvan voor Burundi? Welke lessen kan je daaruit trekken?

■ Antoine zegt: *«We zagen de kranten radicaliseren. Er kwamen pro-Hutu- en pro-Tutsi-kranten. Het was een ongelooflijke periode!»* Wat bedoelt hij daarmee? Hoe kunnen de media een oorlogsinstrument zijn? Welke rol zou de media volgens jullie moeten spelen in de maatschappij?

■ Antoine zegt over zijn aankomst in België: *«Dan voel je dat je een nieuw leven binnengaat en je weet niet wat er vanaf nu gaat gebeuren»*. Wat bedoelt hij daarmee? Hoe heeft Antoine de ballingschap aangevoeld?

■ Antoine zegt: *«Ik denk dat ik deel uitmaakte van de groep mensen die zich verzetten tegen de haat die hen omringt, die dat blijven proberen, ondanks de doden in mijn familie. Ik heb me verzet, want het is gemakkelijk te doen zoals iedereen. Het is gemakkelijk om op te gaan in de massa, te behoren tot een clan. Dat voelt dikwijls heel veilig aan»*. Hoe is die haat voor de «ander» Burundi binnengeslopen? Hoe kan je je, volgens jullie, hier en ginder tegen die haat verzetten? Geef hiervan drie actuele voorbeelden.

PETRONILLE VAWEKA

«Leven is durven»¹

Politica Pétronile Vaweke was vroeger Districtscommissaris van Ituri, een uitgestrekte provincie in het oosten van Congo, waar gewapende rebellengroepen al jarenlang regelmatig gewelddadige conflicten met elkaar uitvechten.

Pétronille is een mooi voorbeeld van democratie. Wanneer ze schoten hoorde, greep ze niet naar haar telefoon. Ze sprong in de auto, ging op zoek naar de strijders, praatte op hen in, verzamelde hun wapens en keerde dan pas naar huis terug.

Pétronille vertelt ons op een kleine boot op de grote Congo-rivier haar verhaal, gewiegd door de golven. Ze is een plagerige en koppige vrouw, die aanvaardt dat ze niet perfect is en die haar frustraties niet wegstopt. Ze praat met haar hart en dwingt respect af.

Deze getuigenis toont hoezeer politiek een mensenzaak is, het beheer van de verschillende gemeenschappen in de samenleving, de mogelijkheid om tegenstellingen naast elkaar te laten bestaan. Het is een enorme les die ze ons meegeeft door haar moed, haar vastberadenheid en haar levenslust.

¹ Pétronille VAWEKA, «Leven is durven», levensverhaal uit de eerste radioreeks: «Als het ginder is, is het hier», geproduceerd door RCN Justice & Démocratie en gerealiseerd door Pascaline Adamantidis.

Crisissituatie:

Politieke crisis en oorlog in Ituri (Congo)

Trefwoorden:

Politieke en individuele actie, verzoening, beheersen van een gewelddadig conflict

Doelgroep:

Vanaf 16 jaar

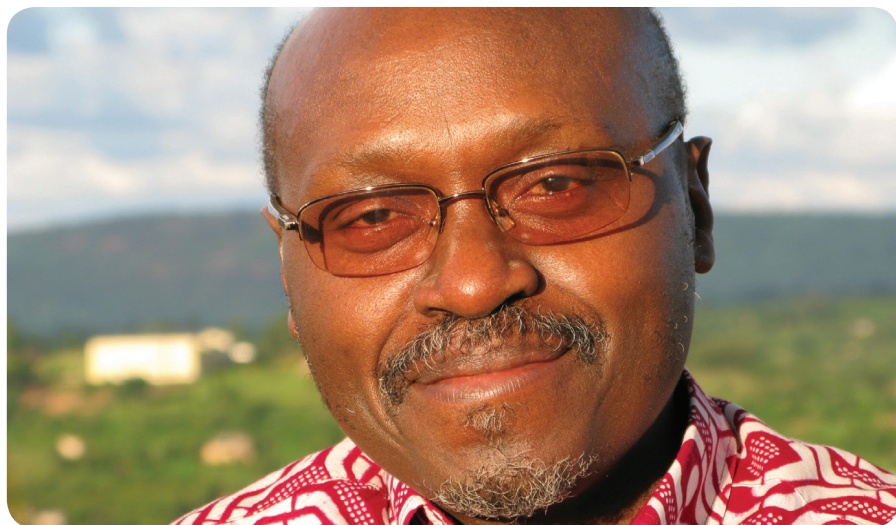
Verdiepingsvragen voor de workshop:

- Wat is de politieke actie van Pétronille Vaweka? Wat vinden jullie daarvan?
- Pétronille zegt: *«Ik denk dat er een laboratorium bestaat om oorlog te maken»*. Wat bedoelt ze daar volgens jullie mee? Wat kan je doen om je daartegen te verzetten?
- Pétronille zegt dat je om de anderen te veranderen, jezelf moet veranderen. Wat bedoelt ze daarmee? Wat kan de impact van een persoonlijke verandering op een groep zijn? Wat denken jullie daarvan?
- Pétronille zegt: *«Je moet bereid zijn zelf te veranderen door andere ideeën op te nemen en die anderen zover te brengen dat zij ook voor jouw ideeën openstaan. Deze wereld heeft nood aan dit soort consensus»*. Wat betekent dat? Wat vinden jullie daarvan? Illustreer deze aanpak met een aantal concrete voorbeelden.
- Pétronille zegt dat je het goede moet zoeken dat in iedere mens verborgen zit. Wat bedoelt ze daarmee? Hoe kunnen jullie die houding aannemen en wat levert dat op? Geef enkele voorbeelden.

GASANA NDOBA

«Leven is vechten»¹

Gasana Ndobu is een Rwandese filoloog, die tegenwoordig algemeen wordt erkend als een grote voorvechter voor de mensenrechten in zijn land. Hij verbleef jarenlang als vluchteling in België, maar is intussen naar Kigali teruggekeerd, waar hij samen met zijn dochter Sasa woont. Wij ontmoetten hem in Kigali in Rwanda, in een groot huis vol boeken en licht.

Gasana woonde in 1994 nog in België, maar hij belichaamt de Rwandese man die machteloos stond tegenover de apathie van de internationale gemeenschap terwijl de genocide zich in zijn land afspeelde. In Brussel ontving hij faxberichten, brieven en hulpoproepen. Hij trok overal aan de alarmbel, maar niemand reageerde.

Gasana was vertegenwoordiger van het collectief van de slachtoffers en stond de burgerlijke partijen bij tijdens het proces van de «Vier van Butare» te Brussel in 2001. Hij was ook voorzitter van de Nationale Commissie voor de Mensenrechten in Rwanda en docent aan de staatsuniversiteit. Gasana is in de eerste plaats een eenvoudige en serene man. De manier waarop hij spreekt, beweegt en denkt, straalt vertrouwen uit en dompelt ons onder in de gemeenschappelijke geschiedenis die we hier met hem delen.

¹ Gasana NDOBA, «Leven is vechten», levensverhaal uit de eerste radioreeks: «Als het ginder is, is het hier», geproduceerd door RCN Justice & Démocratie en gerealiseerd door Pascaline Adamantidis.

Crisissituatie:

Ballingschap en de houding van de internationale gemeenschap tegenover de Rwandese genocide

Trefwoorden:

Individuele en collectieve actie, internationaal recht, de koloniale periode, wet van universele bevoegdheid, de planning van een genocide

Doelgroep:

Vanaf 16 jaar

Verdiepingsvragen voor de workshop:

- Gasana zegt: *«Het is het verraad van de wereld, het verraad van de internationale gemeenschap ten opzichte van haar eigen waarden en ten opzichte van de Rwandese bevolking.»* Wat bedoelt hij daarmee? Wat denken jullie over de houding van de internationale gemeenschap? Welke rol kan zij spelen in een conflict van internationaal humanitair recht?
- Hoe heeft Gasana het koloniale tijdperk beleefd? Leg uit. Hoe kunnen wij met die koloniale geschiedenis omgaan?
- Gasana zegt: *«Om de aandacht van de hele wereld te trekken, organiseerden we heel veel activiteiten rond de schendingen van de mensenrechten, die toen in 1990 al heel erg waren. Vanaf '93 zagen we heel duidelijk dat dit tot een genocide ging leiden.»* Wat zijn de alarmerende signalen voor een genocide? Hoe kunnen we ervoor zorgen dat zo iets nooit meer gebeurt?
- Gasana zegt dat wij mensen zo ongevoelig zijn voor het lijden van anderen. Gaan jullie daarmee akkoord? Waarom wel/ niet? Geef enkele concrete voorbeelden en bedenk enkele concrete mogelijkheden om beter samen te leven.
- Gasana zegt: *«We bleven doorwerken, ook al dachten we vaak dat het te laat was».* Wat bedoelt hij daarmee? Wat hadden zijn acties volgens jullie kunnen opleveren? Welke rol kan een burger spelen in een conflict met een dergelijke omvang?
- Gasana zegt: *«Dit proces gaat niet over ons alleen, het heeft een universele betekenis».* Wat bedoelt hij daarmee? Waarom is rechtspraak belangrijk voor de mensheid?

PIE NTAKARUTIMANA

«Leven is opstaan»¹

Pie Ntakarutimana is een mensenrechtenactivist in Burundi. Als ingenieur elektromechanica werkte hij in een glasfabriek in Bujumbura en bij Petrobru. In 1993 werden de meeste van zijn familieleden vermoord. Toen is zijn strijd voor de verdediging van de mensenrechten begonnen.

Als voorzitter van de Ligue Iteka (liga voor de mensenrechten in Burundi) en vertegenwoordiger van onder meer verschillende slachtofferverenigingen is Pie zeer bekend, toch is hij erg bescheiden gebleven. Hij is rustig, geduldig, enthousiast en gelovig en hij zegt wat hij te zeggen heeft.

Wij spraken hem 's avonds in het donkere en tegelijkertijd fel verlichte Bujumbura, terwijl de andere bewoners sliepen, de honden huilden, de krekels zongen en de padden ons gezelschap hielden. In die nachtelijke sfeer vertelde Pie ons zijn verhaal over zijn band met de criminelen in zijn familie, de moeilijke en omslachtige manier waarop Burundezen zich vaak uitdrukken, de voortijdig afgebroken rouwprocessen en de duistere redenen van een conflict dat al jarenlang smeulde.

Dit is Pie, met zijn complexe en nauwe band met gerechtigheid, die ons op een andere manier naar het dagelijkse leven doet kijken.

¹ Pie NTAKARUTIMANA, «Leven is opstaan», levensverhaal uit de eerste radioreeks: «Als het ginder is, is het hier», geproduceerd door RCN Justice & Démocratie en gerealiseerd door Pascaline Adamantidis.

Crisissituatie:

Het massageweld in Burundi

Trefwoorden:

Mensenrechten, straffeloosheid, rouw, cyclisch geweld, verzoening, vergiffenis, engagement

Doelgroep:

Vanaf 14 jaar

Verdiepingsvragen voor de workshop:

- Pie zegt: «*De mens heeft meerdere gezichten en wanneer het gezicht van de wrok de overhand neemt, is hij tot alles in staat*». Wat bedoelt hij daarmee? Gaan jullie daarmee akkoord? Waarom wel/ niet? Wat kan je doen om het ergste te voorkomen?
- Pie zegt: «*Helaas stopt deze crisis niet. Ze blijft grote schade aanrichten, tot op de dag van vandaag*». Wat bedoelt hij daarmee? Hoe kunnen de steeds terugkerende cycli van geweld worden gestopt?
- Over de moordenaar van zijn moeder zegt Pie: «*Ik heb in mijzelf geen wraakgevoelens ontwikkeld, maar dat betekent niet dat ik het gebeuren vergeten ben*». Wat bedoelt hij daarmee? Hoe kunnen mensen na een conflict en geweld dat hen heeft verdeeld, opnieuw (samen)leven?
- Pie zegt: «*De mensen zijn gestorven in een context die sommigen 'normaal' achten*». Wat bedoelt hij daarmee? Hoe kan je in een dergelijke situatie belanden? Wat kunnen we doen om zoiets te voorkomen?
- Pie zegt dat daar waar mensen samenleven er altijd conflicten zijn en dat conflicten ook een positieve verandering teweeg kunnen brengen. Conflicten moet je daarom beheersen zonder geweld te gebruiken. Wat bedoelt hij daarmee? Gaan jullie daarmee akkoord? Waarom wel/ niet?
- Pie zegt: «*In de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens staat een zin die zegt dat alle mensen gelijk zijn. Ik zeg dat ze niet alleen gelijk zijn, maar ook hetzelfde zijn. We zijn van eenzelfde familie*». Wat bedoelt hij daarmee? Gaan jullie daarmee akkoord? Waarom wel/ niet?

THONG HOEUNG ONG

«Leven is begrijpen»¹

De Cambodjaanse schrijver Thong Hoeung Ong overleefde de politieke heropvoedingskampen onder het bewind van de Rode Khmer in Cambodja.

Na die misdaad tegen de mensheid, die van een onbeschrijfelijke wreedheid getuigde, werd hij archivaris in kamp S21, dat geleidelijk aan tot een gedenkplaats werd omgevormd. Hij vertelt ons over de val waarin hij gelopen was, omdat hij weigerde te geloven in het onbeschrijfelijke.

Hij probeert politieke indoctrinatie te begrijpen door zijn eigen vrijheid in vraag te stellen – een vrijheid die je niet mag opofferen in naam van de geschiedenis. Die geschiedenis veroorzaakt nog heel wat leed bij hem, wanneer hij ze oproept tijdens het schrijven of tijdens conferenties en andere openbare aangelegenheden.

Dertig jaar na die misdaden, werd een gemengd internationaal tribunaal (voor de helft Cambodjaans en voor de helft internationaal) samengesteld om te oordelen over de verantwoordelijken van de Rode Khmer.

Thong Hoeung was een van de getuigen bij dit grote proces en zijn boek «J'ai cru aux Khmers Rouges» (Ik geloofde in de Rode Khmer) was daarbij een sleuteldocument.

¹ Thong Hoeung ONG, «Leven is begrijpen», levensverhaal uit de eerste radioreeks: «Als het ginder is, is het hier», geproduceerd door RCN Justice & Démocratie en gerealiseerd door Pascaline Adamantidis.

Crisissituatie:

Misdaden van het regime van de Rode Khmer, politieke heropvoedingskampen

Trefwoorden:

Totalitarisme, politieke heropvoedingskampen, de spanning tussen het individu en de gemeenschap, de vrijheid van gedachte

Doelgroep:

Vanaf 16 jaar

Verdiepingsvragen voor de workshop:

- Hoeung zegt: *«Ik kon onmogelijk geloven dat een mens zo slecht kan zijn»*. Gaan jullie daarmee akkoord? Waarom wel/ niet? Zijn we allemaal in staat om beulen te worden?
- Hoeung zegt dat zij als jongeren niet beseften dat ze door het regime gemani-puleerd werden. Wat bedoelt hij daarmee? Denken jullie dat jullie al aan dat risico werden blootgesteld? Hoe kunnen we waakzaam blijven binnen een gemeenschap of een samenleving?
- Hoeung zegt: *«In een totalitair regime is de controle over je gedachten heel be-langrijk. Het is de sleutel van het systeem»*. Wat bedoelt hij daarmee? Wat kan in onze samenlevingen de vrijheid van gedachte beperken?
- Hoeung zegt: *«De ergste nachtmerrie is onverschilligheid. Als we zeggen, 'ieder voor zich', 'red je maar alleen', dan verlagen we ons. Dat is niet menselijk'»*. Wat bedoelt hij daarmee? Gaan jullie daarmee akkoord? Waarom wel/ niet? Geef enkele voorbeelden.

JASMINA MUSABEGOVIC

«Leven in cirkels»¹

Jasmina Musabegovic is een Bosnische schrijfster. Van op haar «toren» in Sarajevo, die nog altijd de littekens draagt van kogels en obussen (zoals nog veel andere gebouwen, overigens), opent ze haar hart voor ons.

Haar leven werd overhoop gehaald door twee oorlogen. Zij zat op de eerste rij ten tijde van de genocide aan de poorten van Europa en de langste belegering in de moderne oorlogvoering – tussen 1992 en 1996. Het was een moordende militaire blokkade en aanval, waardoor de stad meer dan vier jaar lang een getto werd voor haar inwoners. Er vonden onbeschrijfelijke massamoorden plaats, waarover een oorverdovende stilte klonk bij de internationale gemeenschap.

Ze speelt tegenwoordig een heel actieve rol in het culturele leven van Sarajevo en schrijft om te proberen te «tonen en een beetje te begrijpen». Jasmina is een knappe, guitige en overtuigde vrouw en heeft er tot nog toe een surrealistische levensloop op zitten.

Het is haar verhaal en het zijn haar vragen over de natuur de mens die ze hier met ons deelt, met op de achtergrond het klokkengelui van kathedralen en kerken, vermengd met het gezang van de muezins in het hart van de Balkan.

¹ Jasmina MUSABEGOVIC, «Leven in cirkels», levensverhaal uit de eerste radioreeks: «Als het ginder is, is het hier», geproduceerd door RCN Justice & Démocratie en gerealiseerd door Pascaline Adamantidis.

Crisissituatie:

De oorlog en het massageweld in Bosnië

Trefwoorden:

Schrijven, cultuur, individuele en collectieve verantwoordelijkheid, de natuur van de mens, het verzet

Doelgroep:

Vanaf 16 jaar

Verdiepingsvragen voor de workshop:

■ Jasmina zegt: *«Het is gebeurd in een democratisch Europa, dat ooit had gezegd: nooit meer oorlog!»* Hoe begrijpen jullie deze zin? Gaan jullie daarmee akkoord? Waarom wel/ niet? Wat is onze individuele en collectieve verantwoordelijkheid ten opzichte van het voortdurende geweld en het extremisme in deze wereld?

■ Jasmina zegt: *«Niet iedereen heeft er schuld aan, maar de wereld is verantwoordelijk voor wat er gebeurd is»*. Wat bedoelt ze hiermee? Wat denken jullie daarover?

■ Jasmina zegt: *«Het was geen keuze om in het verzet te gaan. (...) In die tijd werden er in Sarajevo veel culturele evenementen georganiseerd. Dat deed ons herademen»*. Wat bedoelt ze daarmee? Welke rol kan de cultuur in onze maatschappij spelen?

■ Jasmina zegt: *«De geschiedenis herhaalt zich en we kunnen de mens niet veranderen. Ik denk dat de mens een kant heeft die ongevaarlijk is, wanneer hij niet actief is, maar die zich ontwikkelt als je het de kans geeft om zich te laten ontwikkelen»*. Wat bedoelt ze hiermee? Gaan jullie daarmee akkoord? Waarom wel/ niet? Wat kan je doen om het ergste te voorkomen? Geef enkele concrete voorbeelden.

■ Jasmina zegt: *«Elke pijn is jouw pijn. (...) Elk onrecht is jouw eigen onrecht. Het is moeilijk. De mens is heel egoïstisch. Het vraagt moeite om het te begrijpen»*. Wat bedoelt ze daarmee? Gaan jullie daarmee akkoord? Waarom wel/ niet? Geef enkele concrete voorbeelden.

PIERRE VINCKE

«Leven is twijfelen»¹

Pierre Vincke is niet alleen jurist, acteur en toneelregisseur, maar hij was ook meer dan tien jaar lang directeur van RCN Justice & Démocratie.

Nadat hij zijn jeugd in «Belgisch» Congo had doorgebracht en kort na de onafhankelijkheid van het land in allerijl naar België terugkeerde, begon hij rechtenstudies. Die gaf hij echter op voor een carrière in de theaterwereld. Hij zou later zijn studies hervatten en zich uiteindelijk engageren in de verdediging van de waarde van gerechtigheid.

Vandaag blijft hij meewerken aan de (her)oprichting van een justitie die dicht bij de mensen staat, waarbij hij kunst met politiek verbindt, theater met recht en het menselijke met het leven.

Pierre koos voor de lege ruimte van de Brigittinenkapel te Brussel om er samen met ons te twijfelen. Om het verleden op te wekken, de geschiedenis te erkennen, waardoor we opnieuw met elkaar worden verbonden, waardoor we worden blootgesteld en waardoor we leren.

Wat kunnen we zelf weten? Dat is de houding «van een Belg, die geen genocides heeft meegemaakt» en die zich vragen stelt.

¹ Pierre VINCKE, «Leven is twijfelen», levensverhaal uit de eerste radioreeks: «Als het ginder is, is het hier», geproduceerd door RCN Justice & Démocratie en gerealiseerd door Pascaline Adamantidis.

Crisissituatie:

Dekolonisatie, ballingschap, confrontatie met internationale misdaden

Trefwoorden:

Theater, koloniale geschiedenis, professioneel engagement, rechtspraak, introspectie, «broederlijke twijfel», identiteit

Doelgroep:

Vanaf 17 jaar

Verdiepingsvragen voor de workshop:

■ Pierre zegt: *«De capaciteit hebben om een indringer te laten binnendringen, is fundamenteel. Dat is mens zijn ten opzichte van andere mensen»*. Wat bedoelt hij daarmee? Gaan jullie daarmee akkoord? Waarom wel/ niet? Illustreer jullie antwoord met voorbeelden die jullie zelf hebben meegemaakt?

■ Pierre zegt dat de koloniale geschiedenis de geschiedenis van de beschaving is. Wat bedoelt hij daarmee? Gaan jullie daarmee akkoord? Waarom wel/ niet? Hoe kan je die koloniale geschiedenis en onze collectieve verantwoordelijkheid ten opzichte van die geschiedenis aanvaarden?

■ Pierre zegt: *«We leven met een (koloniaal) verleden, waar we nog niet klaar mee zijn. Er zijn nog steeds onrechtvaardigheden die zich aftekenen»*. Wat bedoelt hij daarmee? Gaan jullie daarmee akkoord? Waarom wel/ niet? Geef enkele concrete voorbeelden.

■ Pierre zegt: *«Als we de wereld willen veranderen, moeten we beginnen bij onszelf»*. Wat bedoelt hij daarmee? Gaan jullie daarmee akkoord? Waarom wel/ niet? Welke impact kan die individuele transformatie op collectief vlak hebben?

■ Wat bouwt onze identiteit, volgens Pierre, op? En ons burgerschap? Wat denken jullie daarover?

■ Wat kan, volgens Pierre, de functie van theater in de maatschappij zijn? Gaan jullie daarmee akkoord? Waarom wel/ niet? Geef enkele concrete voorbeelden.

■ Wat is, volgens Pierre, de rol en de waarde van het recht in de maatschappij? Hoe kan ze helpen om met crisissituaties om te gaan? Geef enkele concrete voorbeelden.

■ Hoe kunnen we, volgens Pierre, ons gewelddadige potentieel (onze vernietigende kracht) aanvaarden en wat kunnen we bedenken dat ons nog meer van wraak afhoudt? Gaan jullie daarmee akkoord? Waarom wel/ niet? Geef enkele concrete voorbeelden.

